

потенціал для подальшого розвитку української філософської думки та суспільної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1400 с.
2. Рик С., Рик М. Українська ідентичність у філософсько-просвітницькій спадщині Григорія Сковороди. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2025. Випуск 63, с. 216–226. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.24>

Ігор ФЕДОРІВ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна*

СПІВВІДНОШЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ВИМИСЛУ ТА АРХАЇЧНОГО РОЗУМІННЯ ІСТИНИ В ПОЕМАХ «ІЛІАДА» ТА «ОДІССЕЯ»

Проблема художнього вимислу й архаїчної істини в поемах Гомера – це історія про те, як людство переходило від міфічного мислення до перших спроб раціонального пояснення світу. Для сучасної людини «Іліада» й «Одіссея» є не більше як цікава література, в якій панує фантазія автора. А от для людей тих часів, коли ці твори формувалися, епос був чимось зовсім іншим: «священною пам'яттю». У ній не існувало поділу на «вигадане» і «реальне», як це відбувається в нашому сучасному розумінні. Істина в епосі постає в моменті, коли буття раптом відкривається, стає неприхованим. Тут доречним є поняття ἀλήθεια, що буквально означає «не-забуття». Цим пояснюється і сам факт написання подібних творів, сюжет для яких не вигадувався, а пригадувався. Він не «складав» історію, а просто витягував її з глибини пам'яті, бо ці події мали справжню онтологічну вагу.

Те, що ми зараз називаємо художнім вимислом, для гомерівської аудиторії було способом, у який боги являють свою волю. Втручання олімпійців у Троянську війну ніхто не сприймав як метафору чи літературний прийом. Це була реальна метафізична правда про те, як влаштований космос, як людське і божественне існує в нерозривній єдності.

Вже в «Одісеї» ми бачимо, як вимисел починає самоусвідомлюватися. Головний герой / πολύμητις стає першим майстром містифікацій. Коли Одисей розповідає свої історії при дворі Алкіноя, він буквально створює паралельні реальності. Саме тут з'являється те, що Гесіод пізніше назве «правдоподібною

брехнею» / *ἐτύμοισιν ὁμοῖα*. Одіссей використовує вимисел як інструмент виживання й самопізнання.

Попри це, епос створює особливу часову дистанцію: є «час героїв» і є «наш час». Завдяки цій дистанції гіперболізація та фантастичні деталі лише посилюють істину, а також допомагають її передавати. Яскравим прикладом є щит Ахілла. Це не просто красивий опис зброї, а цілий мікрокосм, в якому завдяки образному мистецтву поет показує, як влаштований світ. Те, що технічно неможливо, для Гомера онтологічно правдиве, бо поет передає те, що сприймає в цілісності буття.

Ще один важливий момент це поняття «зачарування» / *θέλγος*. Вимисел зачаровує слухача, вводить у транс, але не для того, щоб його заплутати, а щоб дати пережити щось трансцендентне. У Гомера істина дається саме завдяки красі гармонійного слова.

В центрі ж всього цього процесу отримання та подальшого вираження істини міфом, знаходиться поняття *ареті* / *ἀρετή*. Події можна перебільшувати скільки завгодно, але етична правда героїчного вчинку залишається незмінною. Ахілл обирає коротке, але славне життя, і цим стверджує істину, яка важливіша за будь-яку історичну точність. Вимисел тут просто допомагає людині побачити сутність людського призначення.

Тому в гомерівських поемах художній вимисел не суперечить істині, а є одним зі способів її показати. «Міфічні оповіді є або видаються випадковими, позбавленими сенсу, абсурдними, однак, схоже, вони повторюються геть по всьому світові. Для певного якогось місця «химерний» витвір розуму міг би бути унікальним, але ви б не змогли виявити той самий витвір у зовсім різних місцях» [3, с. 105]. Саме тому, навіть перехід від «Іліади» до «Одіссеї» є еволюцією від статичної істини-одкровення до динамічної істини-відкриття, в якій людська уява починає грати все більшу роль.

Епос ловить той дивовижний момент, коли міф уже починає усвідомлювати себе як літературу, але ще зберігає свій сакральний статус і відіграє роль носія найвищої правди про світ і про людину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кемпбелл Дж. Тисячолікий герой. Львів : Видавництво Terra Incognita, 2020. 416 с.
2. Кобів Й. Епічний світ Гомера. Гомер. Іліада. Одіссея. Харків: Фоліо, 2006. С. 5–24.
3. Levi-Strauss C. Myth and meaning. New York: Schockenbooks, 1979. P. 102-111.